

”Arabiska våren 2” – helt inställd eller bara i karantän?

CHRISTIAN ANDERSSON

För snart tio år sedan upptäckte världen ”den arabiska våren”. I Tunisien och Egypten föll regimerna och i Syrien och Libyen var våren 2011 början på förödande inbördeskrig som fortfarande pågår. Under det senaste året har Nordafrika och Mellanöstern upplevt en ny ”arabisk vår”, fast i andra länder, i Irak, Libanon, Sudan och Algeriet. Proteströrelsen i Sudan har varit den mest framgångsrika. Diktatorn Omar al-Bashir är avsatt och militären har för tillfället öppnat för civilt styre.

Proteströrelsen Hirak i Algeriet har varit den mest uthålliga. Den föddes den 22 februari 2019 och har sedan dess fortsatt att mobilisera hundratusentals demonstranter varje fredag. Inledningsvis lyckades rörelsen få regimen i gunning – den svårt sjuke president Abdelaziz Bouteflika och hans korrupta krets tvingades bort. För den algeriska militären var detta ett bondeoffer, ett billigt pris för att kunna fortsätta dominera landet, precis som man gjort allt sedan självständigheten från Frankrike 1962. Våren 2020 var det coronapandemin som till slut stoppade protesterna. Hirak valde att på eget initiativ tömma gatorna på folk.

Rörelser med beteckningen *hirak* finns i flera länder runt om i arabvärlden, i Irak, i Jemen, i Marocko. *Haraka* betyder just ”rörelse” på arabiska. De har ofta stöd bland geografiskt, socialt eller religiöst avgränsade grupper. Hirak ar-Rif i Algeriets grannland Marocko var en rörelse för jobb och sociala och medborgerliga rättigheter som startade redan

2016 i Al Hoceima, en missgynnad region mellan Medelhavet och Rifbergen i norra Marocko. Ledarna dömdes till långa fängelsestraff. Algeriska Hirak är däremot landsomfattande, även om rörelsen har sin tyngd i storstäderna och i Kabylien. Den har egentligen inget särskilt program för landets sociala, ekonomiska och politiska problem. Man samlas under slagord som *esh-sha'b yurid isqat en-nizam*, ”folket vill regimens fall”, en välbekant paroll också på andra håll i arabvärlden. Under året 2019 blev kravet på regimens fall alltmer drastiskt: ”Ge er iväg! Alla!” Samhällsvetare kallar ibland Hiraks ideologi för ”*dégagisme*”, efter franskans *dégagez* – försvinn! (Alaoui 2020, s. 4–5).

President Bouteflika var egentligen svårt sjuk redan 2014 när han blev omvald för fjärde gången. Hans lillebror Saïd skötte redan då presidentämbetet tillsammans med en liten grupp förtrogna. Det arrangemanget hade aldrig kunnat pågå, år efter år, om det inte haft den algeriska militärledningens godkännande och stöd. Militärens roll i det algeriska samhället är därför helt central om man vill förstå utvecklingen i landet under 2019. Den algeriska militärens position måste ses i sitt historiska sammanhang. Till skillnad från grannländerna Marocko och Tunisien, som var franska protektorat med visst självstyre, så var Algeriet under kolonialtiden en del av moderlandet, *la Métropole*, och uppdelat i tre franska departement. Där rådde ett regelrätt apartheidsystem, en social, ekonomisk och juridisk uppdelning mellan européer med medborgarskap och ”infödingar”, undersåtar utan politiska och medborgerliga rättigheter. Marockos och Tuniens självständighet uppnåddes genom politik och diplomati. Algeriets självständighet krävde ett blodigt befrielsekrig.

Befrielsekriget mot Frankrike 1954–62 krävde enorma offer. Franska historiker brukar uppskatta antalet döda muslimer till mellan 400 000 (Stora 2012, s. 116) och 250 000 (Filiu 2019, s. 28). Den officiella algeriska versionen anger betydligt högre tal. På landsbygden slogs sociala och ekonomiska strukturer sönder när över två miljoner algeriska muslimer tvångsförflyttades till den franska arméns strategiska läger, en modell som fransmännen utvecklat i kriget mot gerillan i Indokina. Över en miljon franska värnpliktiga skickades till Algeriet, en hel generation unga män födda åren kring andra världskriget. Omkring 25 000 kom aldrig tillbaka.

Över en miljon européer, ”svartfötter” (*pieds-noirs*) och ca 100 000 algerier som samarbetat eller påstods ha samarbetet med Frankrike evakuerades över Medelhavet i samband med självständigheten 1962. Franska arméns algeriska hjälptrupper kallades kort och gott för *harka*, ”rörelsen”, och medlemmarna för *harkis* (samma arabiska ordstam som *hirak*, som i sin tur sannolikt är marockansk dialekt). De var och förblev en diskriminerad grupp i Frankrike. I Algeriet blev de mördade.

Det algeriska befrielsekriget fick vittgående konsekvenser i moderlandet. General Charles de Gaulle blev först premiär- och försvarsminister och sedan president när kriget gick dåligt 1958. Han drev igenom en folkomröstning om en ny konstitution som gav den franske presidenten mycket mer makt. Den fjärde republiken ersattes av den femte, som fortfarande gäller. Sommaren 1961 lyckades president de Gaulle förhindra en militärkupp genom att vädja i radio till de värnpliktiga i Algeriet: ”Arresterera era befäl!”

Om de fyra kuppgeneralerna Challe, Jouhaud, Zeller och Salan hade lyckats sommaren 1961 hade Frankrike sannolikt blivit militärdiktatur, ungefär som Spanien och Portugal var på den tiden. I flera år efter den misslyckade kuppen ledde exgeneral Salan terrororganisationen OAS, som gjorde flera försök att lönnmörda de Gaulle. Franska Algeriets nostalgiker, särskilt bland *pieds-noirs*, kom att flockas kring Jean-Marie Le Pens extrema högerparti, Front national.

Sommaren 1962 firade Algeriet sin självständighet i en nationell yra av stolthet och förhoppningar. Men förhoppningarna om en ljusare framtid kom omedelbart på skam. Befrielse rörelsen FLN hade nästan krossats som gerillarörelse inne i landet. Däremot stod en välutrustad armé på andra sidan gränsen, i Marocko och i Tunisien. Under ledning av överste Boumedienne tågade den yttre armén in i landet, avsatte den civila övergångsregeringen ledd av den stillsamme apotekaren Benyoucef Benkhedda och beredde vägen för Ahmed Ben Bellas enpartistat. Boumedienne tog sedan själv över makten 1965 och höll den i ett järngrepp fram till sin död 1978. Sedan dess styr den algeriska militären, för det mesta öppet men ibland mer i det fördolda, bakom en civil fasad.

Under 2019 tog den algeriska militären ett tydligt kliv fram i rampljuset. Anledningen var den akuta krisen kring landets dåvarande presi-

dent, Abdelaziz Bouteflika. Han hade varit utrikesminister på 60- och 70-talen men hade sedan gått i exil i Abu Dhabi. I slutet på 90-talet fick han militärens uppdrag att ena landet efter 1990-talets ”mörka decennium”, inbördeskriget mellan militärer och radikala islamister som skördade hundratusentals offer. ”Det mörka decenniet” hade skapat djupa sår i samhället som Bouteflika försökte läka med hjälp av omfattande amnestier. För många algerier som förlorat anhöriga i inbördeskriget var amnestierna ett hån.

Efter två valperioder lät Bouteflika ändra konstitutionen för att kunna omväljas en tredje gång 2009, trots att hans hälsa redan då var vacklande. Under sin tredje period fick han en omfattande hjärnblödning som gjorde honom helt eller delvis förlamad. Det hindrade inte att han ställde upp och blev omvald för en fjärde period 2014. De dominerande politiska partierna och militären ville ha honom omvald för en femte period i det presidentval som skulle ha ägt rum den 18 april 2019. Då hade han sedan länge slutat framträda offentligt. I stället lät han sig representeras av ett stort porträtt, som forslades till valmöten runt om i hela landet.

Algerierna har prövats hårt genom åren, av krig, varubrist och arbetslöshet. Under Bouteflikas tjugo år vid makten hade den algeriska staten använt en stor del av de stigande olje- och gasinkomsterna till att underlätta livet för medborgarna genom subventionerade livsmedel, lån till nya företagare, byggande av bostäder och kommunikationer (med hjälp av tiotusentals kinesiska arbetare). Men i UNDP:s *Human Development Report 2019* ligger Algeriet ändå långt ner på välfärdsindex, på plats 82 av 189 länder. (De gas- och oljefattiga grannländerna Tunisien och Marocko kommer inte så långt efter, på plats 91 respektive 121.) För många algerier präglas det dagliga livet av ständig kamp för en någotsånär dräglig tillvaro.

Allmänt hatad är den offentliga byråkratins arrogans och förakt för vanliga människor, *hoqra* på algerisk arabiska. Att den slagrörde Bouteflika skulle ställa upp för en femte mandatperiod medan hans yngste bror Saïd berikade sig och sina kompisar i näringslivet blev helt enkelt för mycket. Den 22 februari 2019 började hundratusentals algerier protestera på gatorna varje fredag, först i några småstäder i Kabylien

men sedan i städer över hela landet. Och på den vägen var det fram till att coronaviruset slog till i mitten av mars 2020, när Hirak själv valde att ställa in demonstrationstågen (*Le Monde* 17 mars 2020).

Uppslutningen i början av 2020 var kanske inte densamma som tidigare, men varje fredag blockerades centrala delar av Algeriets större städer av tiotusentals människor som krävde demokrati och rättvisa. Den oberoende franskspråkiga tidningen *El Watan* bevakade protestmarscherna i Alger, om än med en viss försiktighet. Varje fredag återgav tidningen slagorden. Fredagen den 8 februari 2020 var det de vanliga, ”Civil stat, inte militär” och ”Ner med regimen, en slyngelstat”, men också krav på att fängslade aktivister skulle släppas. *El Watan* noterade en nyhet den dagen: flera demonstranter bar på porträtt av övergångsregeringens civile president från sommaren 1962, Benyoucef Benkhedda. Det historiska budskapet var tydligt för var och en: Civil stat, inte militär! Enligt befrielsefronten FLN:s politiska plattform från 1956 skulle militären vara underställd den civila makten.

Trots avsaknad av program och trots brist på konkreta krav (bortsett från återkommande krav på frigivning av fängslade aktivister) hade fredagsdemonstrationerna ändå lyckats uppnå en hel del under 2019. Den 2 april avgick president Bouteflika och försvann snabbt ur bilden. Hans yngre bror Saïd greps tillsammans med ett antal företagsledare och politiker, anklagade för ekonomiska oegentligheter. Nytt datum för presidentvalet blev den 4 juli men den 2 juni sköts även det upp på obestämd tid eftersom landets grundlagskommitté funnit att det saknades kandidater. Den 12 december genomfördes slutligen valet efter helt olagliga påtryckningar från arméchefen Ahmad Gaïd Salah, landets verkliga makthavare under 2019.

Arméchefens presidentkandidat, en av Bouteflikas tidigare premiärministrar vid namn Abdelmadjid Tebboune, segrade i valet med 58 procent av rösterna mot fyra medtävlande, också de tidigare Bouteflikaministrar. Valdeltagandet var lågt, runt 40 procent. Tio dagar efter decembervalet avled plötsligt den 79-årige arméchefen i en hjärtattack. En 74-årig generalmajor utsågs till ny arméchef i enlighet med militärens vanliga turordning: högst i grad, längst i tjänst. Någon förändring i regimens förhållande till Hirak har inte märkts, konstaterar *El Watan* den 8

februari 2020. Det är samma massiva polisuppbåd som tidigare, samma våldsamma polisoperationer för att skingra fredagsmarschen.

Vad för slags rörelse är Hirak egentligen? Vem bestämmer? Vem organiserar? Vad har den för framtid? Hur kommer regimen att reagera på kort och på lång sikt? Vad betyder Hirak för det algeriska samhället? Kommer också Hirak att till slut kapas av islamister, precis som proteströrelsen som skakade landet i november 1988? (Kepel 2018, s. 41.) Många frågor har funnits kring de väldiga fredagsmarscherna. En del är fortfarande obesvarade.

Den franske historieforskaren Jean-Pierre Filiu gör ett försök att analysera Hirak i boken *Algérie, la nouvelle indépendance* (2019, "Algeriet, den nya självständigheten"). Det är ett ambitiöst försök att på 166 sidor teckna Algeriets moderna historia. Däremot har Filiu svårt att motivera bokens titel. Läsaren får egentligen aldrig veta vari landets "nya självständighet" består. Boken sträcker sig fram till september 2019.

Filiu tar upp ett par intressanta förklaringar till Hiraks framgång och uthållighet. En sådan är valet av icke-våld. Till skillnad från de våldsamma ungdomsupploppen i Algeriet 1988, då militären sköt skarpt mot demonstranter, så är Hirak pacifistisk. Ända från början har slagordet varit "Fredligt, fredligt! Inga provokationer!" Demonstranterna har väddjat till polisen och kallat dem sina bröder. Funktionärer i gula västar har gått omkring och sett till att inget blir sönderslaget. De som kommer från de algeriska fotbollslagets supporterklubbar har vanan inne. Allt skräp plockas upp. Till fredagsmarscherna kommer hela familjer, män, kvinnor och barn, också de gamla. Kvinnor med och kvinnor utan huvudduk går arm i arm. Till skillnad från demonstrationerna 1988 så är Hirak icke-religiös. Det finns säkert islamister i tågen men utan plakat och talkörer.

Man marscherar under skämt och glam. Humorn har alltid varit ett viktigt vapen mot makthavarna i Algeriet: "Att marschera är bra för hälsan, att demonstrera är bra för värdigheten!", "De har miljoner, vi är miljoner!", "Algeriet, ett land av hjältar [*héros*], styrt av nollor [*zéros*]", "En republik, inte en kasern!" Slagorden är på arabiska, franska och berbiska, *tamazight*, som blev officiellt språk i Algeriet 2016, men med den uttalade

reservationen att arabiskan förblir statens officiella språk. Flera miljoner algerier har berbiska som modersmål. Många demonstranter viftar med den berbiska flaggan, blå, grön och gul och med den röda symbolen för ”fri människa”.*

Just berberflaggan har retat gallfeber på myndigheterna. Arméchefen Gaïd Salah beslöt i juni 2019 att bara den algeriska flaggan skulle tillåtas i demonstrationstågen, ”av respekt för de miljontals martyrer som fallit för att försvara den”. Resultat blev bara att berberflaggan blev ännu vanligare. Hundratals har gripits för flaggbrott och många har dömts till långa fängelsestraff för ”angrepp på nationens territoriella integritet”.

Filiu tror att militären helst låter polisen sköta insatserna mot demonstranterna: ”Generalerna förstår att deras egna och deras underlydandes familjer inte är okänsliga för budskapet från Hirak” (Filiu 2019, s. 53, min översättning). Önsketänkande? Författaren till denna anmälan överskattade redan för tjugo år sedan den algeriska militärens demokratiska sinnelag (Andersson 1999, s. 35–36). Samtidigt konstaterar Filiu att Algeriet har den största militärbudgeten på hela den afrikanska kontinenten, till och med större än Egyptens. Under senare år har arméchefen Gaïd Salah enligt Filiu utnämnt etthundrafemtio generaler, vilket sannolikt borgar för bred uppslutning kring den rådande ordningen bland högre militärer.

En faktor som gör ”systemet” ohållbart på sikt är demografin, menar Filiu. Av Algeriets 42 miljoner invånare bor tre fjärdedelar i dag i städer. Utvecklingen går också mot kärnfamilj med två–tre barn i stället för traditionell storfamilj. Landets enorma investeringar i postgymnasial utbildning (samtliga 48 länshuvudstäder har eget universitet) har gjort att antalet studenter fyrdubblats under Bouteflikas tjugo år vid makten. Enligt Filiu utgör de unga kvinnorna två tredjedelar av alla studenter och hälften av doktorander och högskoleadjunkter. Det har länge varit uppmärksammat att i Algeriet är läkarstudenterna kvinnorna medan sjuksköterskorna är män. Ändå är arbetslösheten högre bland kvinnor. Den undermåliga kvaliteten på många lärosäten gör att arbetslösheten är stor bland de utexaminerade.

* Beteckningen ”berber” (samma rot som ”barbar”) betraktas som nedsättande av många *tamazight*-talande.

”Att vara 20 år i Algeriet är att ha tårarna i ögonen!” heter det på ett plakat som bärs av en ung kvinna i demonstrationståget. Den nya familjestrukturen och den relativa friheten på campus har visserligen skakat om det patriarkala samhället, men familjelagstiftningen från 2005 är fortfarande mer diskriminerande än motsvarande i grannländerna Tunisien och Marocko. Kvinnan är numera inte längre tvungen att lova att lyda mannen i äktenskapet. Men polygami är tillåten och den kvinnliga arvsrätten är inskränkt.

Regimens taktik gentemot Hirak har gått ut på att trötta ut fredagsmarscherna. *Le Monde* rapporterar den 9 januari 2020 om desillusionerade demonstranter i Algeriets näst största stad, Oran. En ung kvinna vill ge den nya politiska ledningen med president Abdelmadjid Tebboune en chans. Andra låter sig avskräckas av polisvåldet. Ytterligare några menar att det inte räcker att marschera på fredagarna, Hirak måste organisera sig som politisk kraft. Men det är kontroversiellt inom rörelsen. Att organisera sig betyder att man blir mer sårbar för regimen repression. En ledarlös rörelse blir inte paralyserad om toppskiktet grips och spärras in, menar många.

I ett specialnummer av *L'Année du Maghreb* summerar redaktörerna Thierry Desrués och Éric Gobe tioalet forskarrapporter om utvecklingen i Algeriet fram till oktober 2019. Forskarna konstaterar – precis som Filiu – att det var den hjärnskadade Bouteflikas kandidatur för ett femte mandat som provocerade fram den folkliga reaktionen i februari 2019. Protesterna mot makthavarna gällde inte bara Bouteflika själv (som mest var en tragisk staffagefigur), inte heller bara Bouteflikas ”klan”, utan framför allt militärledningen med arméchefen Gaïd Salah i spetsen.

Gaïd Salah hade i alla år som arméchef stött Bouteflika i vått och torrt. Att han till slut bytte sida under våren 2019 var ett uppenbart resultat av de folkliga protesterna och den absurda politiska situationen med en dödssjuk president som knuffades fram mot omval i rullstol. Arresteringarna av före detta ministrar och företagsledare var också ett försök att blidka den folkliga vreden, menar forskarna. Ledaren för Algeriets företagarorganisation greps vid gränsen till Tunisien – inte för korrruption eller penningtvätt, som han anklagats för – utan för att ha innehaft dubbla pass. Han fick två månaders fängelse.

Vad är då *hirak* för slags rörelse? Till skillnad från Filiu skriver forskarna i *L'Année du Maghreb* rörelsens beteckning med liten bokstav – som fenomen, inte som egennamn, som spontan massrörelse, inte som organisation. Forskarna menar att rörelsens ”episodiska och pacifistiska karaktär” inte skapar de nödvändiga förutsättningarna för att utöva hårt tryck på regimen. Deras slutsats är att *hirak* inte på något påtagligt sätt utmanar regimen ekonomiska och säkerhetsmässiga resurser. Ingen etablerad organisation av vikt har anslutit sig till *hirak*, varken fackföreningar eller politiska partier (det finns ett antal sådana vid sidan av regeringspartierna, även om de är svaga).

I själva verket uttrycker *hirak* under sina fredagsmarscher sitt radikala avståndstagande gentemot *alla* etablerade politiska partier: ”Alla ska bort!” (*yatnahaw ga'*). De radikala kraven på rent hus tillsammans med frånvaron av ledarskap leder till maktlöshet, skriver Desrues och Gobe (2019, s. 14–15). Det finns inga konkreta krav, inga förhandlare, inga kompromissmöjligheter. *Hiraks* brist på ledare och talespersoner är till fördel för regimen, eftersom den kan hävda att det inte går att hitta några representanter att förhandla med.

Att döma av plakat och slagord under fredagsmarscherna tycks HIRAK snarare ha radikaliserats under 2019. I början av året handlade protesterna om Bouteflikas kandidatur till ett femte mandat. Under hösten 2019 krävde de systemförändring: ”Folket kräver självständighet!” Däremot har HIRAK aldrig ställt några konkreta sociala eller ekonomiska krav, av typ ”Bättre förlossningsvård!” eller ”Arbete åt alla!” Det mesta talar för att regimen verkligen tror att den kan vänta ut HIRAK, vänta på att deltagarna ska tröttna, medan regimen svarar med omväxlande morot och piska. Dessutom har två av de mest avskydda makthavarna försvunnit från den politiska scenen: Bouteflika (med familj) och arméchefen Gaïd Salah.

Den nyvalde presidenten Tebboune har inlett sin ämbetsperiod med att utropa den 22 februari till nationell minnesdag – årsdagen av den första stora protestmarschen: ”För att hedra folkets och militärens vänskap och sammanhållning kring demokratin”, som presidenten uttrycker det utan spår av ironi. Men 44 aktivister sitter fortfarande i fängelse, plus ett antal journalister, rapporterar *El Watan* den 5 april. I början av maj höjer

presidenten minimilönen med 11 procent och avskaffar inkomstskatten för de lägsta inkomsterna. *El Watan* undrar hur det hela ska finansieras, när landets oljeinkomster sjunker och valutareserven krymper månad för månad (5 maj 2020).

Historien om ”arabiska våren” 2011 och framåt visar att den nationella militärledningens agerande i de olika länderna i många fall var helt avgörande för utvecklingen. I Algeriets grannland Tunisien valde militärledningen neutralitet när protesterna mot president Ben Ali eskalerade i januari 2011. Den tunisiska arméchefen Rachid Ammar sparkades av Ben Ali för att ha vägrat att skjuta på folket (Piot 2011, s. 69) – han återinsattes tre dagar senare, när Ben Ali flytt landet. En förklaring är att militären i Tunisien och Algeriet har helt olika historia, kapacitet och relation till makten. Den algeriska krigsmakten är tio gånger så stor som den tunisiska och har tio gånger så stor budget. Den tunisiska militären har aldrig spelat någon central roll i landets politik.

Den stora skillnaden mellan Tunisien 2011 och Algeriet 2019 är ändå hur de etablerade institutionerna och organisationerna reagerade på de folkliga protesterna. I Tunisien utlyste den officiella landsorganisationen UGTT generalstrejk. I Algeriet är den enda erkända fackföreningsrörelsen UGTA en del av den styrande maktapparaten. I Tunisien bildades en bred front av fackliga och politiska rörelser till stöd för revolutionen. I Algeriet finns inget sådant. Hiraks framtid – efter pandemin – är högst osäker.

Men även om regimen i Algeriet liksom många andra autokratier försöker använda pandemi och karantän för att begränsa Hiraks framtida förmåga att kommunicera och mobilisera blir det ändå svårt att utplåna rörelsens enastående år 2019 ur det allmänna medvetandet. Bilden av folkmassorna som varje fredag protesterade mot regimen är fortfarande desperata manövrar för att behålla kontrollen över landets politiska och ekonomiska resurser kommer att finnas kvar. Berättelserna från 2019 lever och kommer säkert att påverka medborgarnas referenser och värderingar under lång tid.

Det ligger också ett uppenbart tankefel i att över huvud taget använda metaforen ”arabisk vår”, skriver en grupp historiker och kulturvetare i

antologin *Écrire l'inattendu. Les "Printemps arabes" entre fictions et histoire* (Chiti, Fili-Tullon & Valfort 2015, "Att skriva om det oväntade. De 'arabiska våarna' mellan fiktioner och historia"). De menar att beteckningen är en västerländsk uppfinning, som ger intryck av att "den revolutionära våren" med nödvändighet följer efter en cykel av svettig sommar, deprimerande höst och iskall vinter. Men protesterna i arabvärlden är inte förutbestämda, skriver forskarna. De bestäms inte av några årstidsväxlingar, varken reella eller symboliska. Över hela Mellanöstern och Nordafrika är medborgarnas protester snarare ett led i en ständig opposition mot utbrett maktmissbruk och återkommande skandaler. Opposition i en eller annan form pågår ständigt utan att få någon större uppmärksamhet i utlandet.

Litteratur

- Alaoui, Hicham (2020) "De l'Algérie au Soudan, les répliques du 'printemps arabe'", *Le Monde Diplomatique*, mars 2020.
 URL: <https://mondediplo.com/2020/03/03arab-spring> (11 maj 2020)
- Andersson, Christian (1999) *Algeriet – tillbaka till enpartistaten?* Stockholm: Utrikespolitiska Institutet, Världspolitikens dagsfrågor 1999:4.
- Chiti, Elena, Touriya Fili-Tullon & Blandine Valfort (red.) (2015) *Écrire l'inattendu. Les "Printemps arabes" entre fictions et histoire*. Louvain-la-Neuve: Academia-l'Harmattan.
- Desrués, Thierry & Éric Gobe (2019) "Introduction: Quand l'Algérie proteste. Le Maghreb au prisme du *hirak* algérien", *L'Année du Maghreb*, nr 21.
 DOI: <https://doi.org/10.4000/anneemaghreb.5021>
- El Watan* 8 februari 2020, "51e vendredi de mobilisation: Inusable détermination" av Abdelghani Aïchoun.
 URL: <https://www.elwatan.com/a-la-une/51e-vendredi-de-la-contestation-une-mobilisation-intacte-a-deux-semaines-du-22-fevrier-08-02-2020> (11 maj 2020)
- El Watan* 5 april 2020, "Mouvement du Hirak: Plusieurs ONG réclament la libération 'immédiate' des détenus" av Hocine Lamriben.
 URL: <https://www.elwatan.com/edition/actualite/mouvement-du-hirak-plusieurs-ong-reclament-la-liberation-immEDIATE-des-detenus-05-04-2020> (27 maj 2020)
- El Watan* 5 maj 2020, "Augmentation des salaires et restrictions budgétaires: Marge de manœuvre étroite pour le gouvernement" av Hocine Lamriben.
 URL: <https://www.elwatan.com/edition/actualite/marge-de-manoeuvre-etroite-pour-le-gouvernement-05-05-2020> (11 maj 2020)
- Filiu, Jean-Pierre (2019) *Algérie, la nouvelle indépendance*. Paris: Seuil.
- Kepel, Gilles (2018) *Sortir du chaos. Les crises en Méditerranée et au Moyen-Orient*. Paris: Gallimard.

Le Monde 9 januari 2020, "En Algérie, les manifestants s'interrogent sur la suite de la mobilisation" av Zahra Chenaoui.

URL: https://www.lemonde.fr/afrique/article/2020/01/09/en-algerie-les-manifestants-s-interrogent-sur-la-suite-de-la-mobilisation_6025336_3212.html (11 maj 2020)

Le Monde 17 mars 2020, "Coronavirus: en Algérie, des figures du Hirak appellent à la suspension des manifestations" av Madjid Zerrouky.

URL: https://www.lemonde.fr/afrique/article/2020/03/17/coronavirus-en-algerie-des-figures-du-hirak-appellent-a-la-suspension-des-manifestations_6033402_3212.html (11 maj 2020)

Piot, Olivier (2011) *La révolution tunisienne*. Paris: Les Petits matins.

Stora, Benjamin (2012) *La guerre d'Algérie expliquée à tous*. Paris: Seuil.

UNDP (2019) *Human Development Report 2019*. New York: United Nations Development Programme.

URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> (11 maj 2020)

OJÄMLIKHET DÖDAR GÖRAN THERBORN

Arkiv förlag, danskt band, 212 s.,
översättning: Henrik Gundenäs,
originaltitel: *The Killing Fields
of Inequality*

”Klartänkt, övertygande och lärd
– *Ojämlighet dödar* är ett måste
att läsa för dem som berörs av den
mest angelägna frågan i vår tid.”

– Michael Burawoy,
University of California

”En stark bok. Med lätt hand ger
den en kort men omfattande över-
sikt över alla de viktigaste dimen-
sionerna av ojämlikhet.”

– Richard Wilkinson,
University of Nottingham

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«

I **POLITIK UNDERIFRÅN** skriver historiker och samhällsvetare om politiska och sociala konflikter i 1900-talets Sverige då människor har brutit mot den dominerande politiska kulturens normer för hur man får göra politik och vilka som får delta i politiska processer. Från rösträttsstriden i början av seklet, över gatukravaller, vilda strejker och den gryende miljörörelsens kamp, till konflikter om vem som har rätt att använda det urbana rummet åren efter murens fall.

Andrés Brink Pinto & Martin Ericsson (red.), Arkiv förlag, 216 sidor

»**LÄS MER OM BOKEN PÅ WWW.ARKIV.NU**«